

بررسی مقایسه ای مبانی روش های توصیفی همبستگی با روش های تجویزی هرمنوتیک از نظریه تا عمل

محمد جوادی نیکو^۱ - دکتر جهانی^۲

بیان مساله

امروزه در سطح جهان پژوهش های علمی کمی و کیفی پرچمدار دست یابی به حقیقت اند. بدین ترتیب هر دو پارادایم کمی و کیفی مبتنی بر دیدگاه و مکاتب فلسفی خاصی هستند و هرکدام مفروضات مختص به خود را دارا می باشند. بر این اساس پارادایم کیفی ناظر بر این فرض است که تفسیر و شناخت پدیده های طبیعی خارج از روابط عددی بین پدیده ها می باشند. ولی پارادایم کمی قائل به تفسیر و شناخت پدیده ها در قالب روابط عددی می باشد. بدین ترتیب مساله اصلی تحقیق حاضر این است که آیا تفاوت در مفروضات بنیادی دو پارادایم ذکر شده می تواند در دلالت های کاربردی این دو شیوه ی پژوهشی دارای تفاوت های معنا داری باشد؟ به همین منظور در این مقاله تلاش شده است تا مقایسه ای بین دو نوع از پارادایم های مذکور یعنی روش توصیفی همبستگی که یکی از کاملترین نوع پارادایم کمی محسوب می شود و روش تجویزی هرمنوتیک را که مربوط به حوزه ی پارادایم کیفی است صورت بگیرد. هدف از طرح چنین سوالی یافتن تفاوت ها و احتمالا کشف مشترکات این دو روش ذکر شده در شناخت و تفسیر پدیده ها می باشد. بدین ترتیب نتایج این تحقیق می تواند در امر تعلیم و تربیت به عنوان راهنمای عمل دست اندر کاران این حوزه قرار بگیرد.

سوالات تحقیق

بر اساس مسئله مطرح شده در بالا سئوالات فرض شده برای تحقیق به صورت زیر می باشد:
1- آیا در مفروضات بنیادی شیوه های پژوهش همبستگی با شیوه های پژوهش هرمنوتیک تفاوت وجود دارد؟

javadimohamad33@yahoo.com

¹ - دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه تعلیم و تربیت

² - عضو هیات علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز

2- آیا تفاوتی در دلالت‌های کاربردی این دو شیوه‌ی پژوهشی دیده می‌شود؟

چهارچوب نظری

معرفت‌شناسی در روش‌های پژوهش، پاسخ‌دهی به این سوال که چه رویکردی (فلسفی) مبنای معرفتی روش تحقیق قرار گرفته شده است؟ را ایجاد می‌کند. در واقع پشتوانه‌ی روش پژوهش‌های کمی رویکرد استقرایی می‌باشد که با فلسفه‌ی تحصیلی و پسا تحصیلی هماهنگی دارد. رویکرد ساختارگرایی که پدیدارشناسی و تفسیرگرایی را مد نظر قرار می‌دهد، پشتوانه‌ی پژوهش کیفی نگر است (خادمی، 1385).

مطابق موارد ذکر شده در بالا، پژوهش‌های کمی و کیفی همانند سایر پژوهش‌های علمی بر دیدگاه‌ها یا مکاتب فلسفی خاصی استوار هستند. بدین ترتیب ریشه‌های این دو پارادایم کمی و کیفی را می‌توان در دو رویکرد اثبات‌گرایی و ما بعد اثبات‌گرایی جست و جو کرد. برداشت مسلط این است که هر دو نوع پارادایم به دنبال کشف ماهیت و شناخت پدیده‌ها هستند ولی هر کدام شیوه‌ها و تکنیک‌های مختص به خود را در این باره به کار می‌گیرند.

روش همبستگی

واژه همبستگی در کاربرد روزمره به معنی وجود هر نوع رابطه‌ای بین پدیده‌هاست، اما در تحلیل آماری، این مفهوم صرفاً بر مقدار کمی رابطه بین متغیرها دلالت دارد (دثوبالد بی - ون دن، 1373). چنین پژوهش‌هایی در پی کشف روابط بین متغیرها با استفاده از آماره‌های همبستگی می‌باشد. این رابطه با ضریب همبستگی، که در واقع بیان ریاضی مختصر رابطه‌هاست مشخص می‌گردد (سیف، 1386).

البته کیفیت چنین پژوهش‌هایی نه بر مبنای پیچیدگی طرح یا فنون تحلیلی، بلکه با ژرفای سازه‌های نظری و بنیادی‌ای مشخص می‌شود که طرح تحقیق را هدایت می‌کند. قابل ذکر است که در انجام این پژوهش بایستی تمام مراحل معمول در تحقیق کمی رعایت گردد (گال و همکاران، 1942). در واقع چنین روشی به دنبال بررسی یک یا چند عامل در اثر تغییرات یک یا چند عامل دیگر، از طریق بدست آوردن ضریب همبستگی می‌باشد. در این روش هیچ‌گونه

دستکاری در متغیرها صورت نمی‌گیرد و به دنبال شناسایی علت و معلولی پدیده‌ها نمی‌باشد (نادری و سیف‌نراقی، 1388).

این پژوهش‌ها در واقع جهت‌شناسایی علل و تاثیر پدیده‌های مهم تعلیم و تربیت از جمله (بیشرفت تحصیلی، نگرش به مدرسه، اخلاق معلم و استفاده از روش‌های خاص تدریس)، به خصوص پژوهش‌های اکتشافی در حوزه‌هایی که شناخت اندکی از آنها وجود دارد سودمند می‌باشند (گال و همکاران، 1942). چنین طرح‌هایی جهت بررسی رابطه‌ها و پیش‌بینی بین متغیرها به ویژه موقعیت‌های تربیتی کاربرد دارند.

روش هرمنوتیک

واژه‌ی هرمنوتیک در اصل به معنای تفسیر متون مقدس بود. در فلسفه و علوم اجتماعی معاصر، این واژه معنای دیگری یافته و به مطالعه‌ی فرایندی که افراد به وسیله آن به معنای یک متن دست می‌یابند اشاره دارد (گال و همکاران، 1942).

رویکرد هرمنوتیکی را می‌توان به دودیدگاه کلاسیک و غیرکلاسیک تقسیم کرد. نظریه پردازان مشهوری چون شلایر ماکر و دیلتای در رده دیدگاه کلاسیک و هوسرل، هایدگر، گادمر از نظریه پردازان مشهور غیرکلاسیک به شمار می‌آیند. فهم ماهیت روش هرمنوتیک نیاز به جستجو و کندوکاو در آراء این اندیشمندان بزرگ دارد.

روش

تحقیق حاضر تحقیقی ترکیبی است. که در آن با شیوه‌ی اسنادی به گردآوری داده‌ها پرداخته شده است. محقق جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد تطبیقی - مقایسه‌ای استفاده کرده است. زیرا علاوه بر توصیف داده‌ها به مقایسه آنها پرداخته است.

یافته‌ها

بر مبنای تحلیل‌های صورت گرفته از مقایسه این دو روش یافته‌ها نشان داد که به کارگیری روش همبستگی فقط به نتایج توصیفی و بیان واقعیت‌ها اشاره می‌کند و به چرایی‌ها نمی‌رسد.

پردازد، ولی هرمنوتیک به دنبال تبیین چرایی‌ها می‌باشد، اما هرمنوتیک باز هم چرایی‌ها را به طور کامل مشخص نمی‌کند، چون فقط تجویزی است و کل واقعیت را نشان نمی‌دهد. در پاسخ به سوال دوم باید اقرار کرد که قطعاً به کارگیری پژوهش‌های علمی بسته به موضوع علوم، نمی‌تواند یکسان و واحد در نظر گرفته شوند. زیرا که محقق در این علوم (مادی و انسانی) با دو موجود متفاوت یکی انسان و ارزش‌ها و نگرش‌های او که به موقعیت‌ها و شرایط وابسته است و دیگری طبیعت و پدیده‌های آن که کمتر متغیر هستند سر و کار دارد.

واژگان کلیدی: هرمنوتیک، همبستگی، روش کمی، روش کیفی، مقایسه.

منابع

- 1- احمدی، بابک. ساختار و تاویل متن/شالوده شکنی و هرمنوتیک. تهران؛ نشر مرکز، 1375.
- 2- احمدی، بابک. ساختار و هرمنوتیک. تهران. گام نو، 1380.
- 3- چالمرز، آلن. الف؛ چیستی علم، ترجمه سعید زیبا کلام، تهران، انتشارات سمت، 1379.
- 4- خادمی، عزت (1385). تحولات روش‌شناسی پژوهش در علوم انسانی، فصلنامه علمی - تخصصی (علوم انسانی - اجتماعی)، دوازدهم، شماره 49، زمستان 1385.
- 5- دنوبالدبی. ون دِلن (1373). مبانی پژوهش در علوم تربیتی. ترجمه: دکتر جعفر نجفی زند. نشر قومس، 1373.
- 6- سیف، علی اکبر. روان‌شناسی پرورشی نوین. تهران؛ نشر دوران، 1386.
- 7- شمشیری، بابک (1385)، نقدی روش‌شناسانه بر مقیاس‌های سنجش دینداری در ایران، فصلنامه علمی تخصصی (علوم انسانی - اجتماعی)، سال سیزدهم، شماره 15، تابستان 1386.